

595.706492

E 61

Ent.

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSE ENTOMOLOGISCHE VERENIGING

Officiële afkorting (World List): Ent. Ber., Amst.

Deel 35

1 november 1975

No. 11

Adres van de Redactie:

B. J. LEMPKE, Plantage Middenlaan 64, Amsterdam-1004 Nederland

INHOUD: B. J. LEMPKE, Trekvlinders in 1974 (p. 161). — R. DE JONG, An abdominal scent organ in some female Pyrginae (Lepidoptera, Hesperidae) (p. 166). — J. P. VAN LITH, New neotropical species of Pseneo (Hymenoptera, Sphecidae, Psenini) (p. 170). — C. VAN ACHTERBERG, About the identity of Biosteres (Biosteres) impressus (Wesmael) (Braconidae, Opiinae) (p. 175). — Literatuur (p. 175: B. J. LEMPKE). — Korte mededelingen (p. 165: Ruilrelaties gezocht; p. 173, 174: B. J. LEMPKE; p. 174: Nieuwe aanwinsten voor de bibliotheek).

Trekvlinders in 1974

door

B. J. LEMPKE

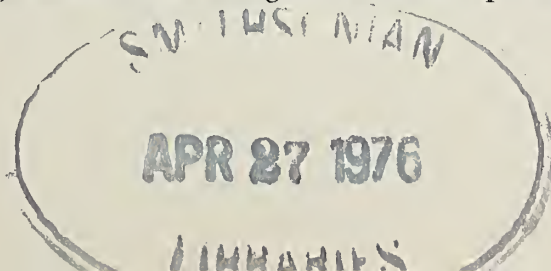
(Vijfendertigste jaarverslag)

Januari en februari waren over het algemeen heel zacht, zo zelfs dat reeds op 23.1 op een van de Amsterdamse pleinen de knoppen van enkele oranje crocussen boven de grond verschenen. Begin februari volgden er steeds meer en vóór de helft van de maand stonden al vele wijd open, terwijl enkele dagen later de knoppen van de witte en paarse verschenen. Op de 16de steeg het kwik in het zuiden tot 13°, maar de tweede helft van de maand was bepaald fris. Hetzelfde gold voor de eerste helft van maart en op de 6de viel zelfs wat sneeuw. De tweede helft en de eerste van april waren evenwel zeer zonnig met soms temperaturen tot boven 20°. In de derde decade van april bleef het kwik echter beduidend lager.

De eerste en derde decade van mei waren vrij koud, de tweede echter tamelijk zonnig. Hetzelfde weertype overheerste in juni, veel dagen met te lage temperaturen, maar ook verscheidene vrij goede. Juli was zeer matig, vaak vrij koud en somber. Ook in augustus bleven de temperaturen meest vrij laag met enkele uitschieters op de 15de en 16de, toen de thermometer hier en daar tot 30° steeg. September was rondt slecht, vaak te koud en veel regen. Oktober werd de koudste van de laatste 100 jaar met vooral in het westen veel regen. Nog erger werd dit in november, waardoor 1974 tenslotte voor veel landbouwers op de kleigronden in het zuidwesten een waar rampjaar werd. December was eveneens erg nat met meest zeer zacht weer.

In het kort kan het seizoen aldus gekarakteriseerd worden, dat de lente te droog, de zomer te koel en de herfst te nat was, niet bepaald een weertype om hoge verwachtingen omtrent de vlindertrek te koesteren!

Aglais urticae L. was in de herfst schaars tot zeer schaars, maar er waren ook uitzonderingen: te Ruurlo veel (Lukken), te Arnhem plaatselijk talrijk (mej. Witvoet). *Polygonia c-album* en *Ladoga camilla* L. vlogen opvallend veel in de omgeving van Ospel (Van der Donk), *Lasiommata megera* L. was op veel plaatsen niet zeldzaam.

7-29

Van *Papilio machaon* L. kwamen slechts twee meldingen binnen: op 27.VI één te Sint Laurens (Walcheren) (Wedts de Swart) en 6.VIII een tweede te Ulestraten (Moonen). Andere opvallende waarnemingen waren: een vrij afgevlogen ♀ van *Nymphalis polychloros* L. op bloeiende wilgen te Vledder op 8 april (Van Oort), van *Nymphalis antiopa* L. een overreden gevonden exemplaar in het centrum van Deventer op 4.IV (Flint) en tenslotte een ♂ van *Hyles gallii* Rott. op 3.VIII op licht te Zoetermeer (Blokland).

(Ik merkte te laat, dat ik bij het uittikken van de opmerkingen over de inheemse dagvlinders in 1973 (*Ent. Ber.*, *Amst.* 35: 4, 1975) het verkeerde blad gepakt had, waardoor de opmerkingen over 1972 herhaald werden. Ter correctie: in 1973 geen waarnemingen van *Nymphalis antiopa* L. en *N. polychloros* L. *A. urticae* in de nazomer op diverse plaatsen zeer talrijk, *Inachis io* L. tot omstreeks half VIII plaatselijk gewoon, evenals de tweede en derde generatie van *Lasiommata megera* L. Van *Papilio machaon* L. enkele van de tweede generatie in Limburg (Sittard, Neeritter en Ospel) en te Ouddorp, eind juni een rups te Goedereede, die begin juli de vlinder leverde. *Araschnia levana* L. werd na 11 jaar in beide generaties te Havelte gezien (H. Veen)).

Bruikbare gegevens werden van 114 medewerkers ontvangen, waaruit het volgende verslag samengesteld kon worden.

1. *Colias hyale* L. Tussen 12 mei en 22 juni werden 16 exemplaren van de eerste generatie gemeld, waarvan 14 uit Zuid-Limburg. Eén werd 21.V bij Roosteren gezien en één op 25.V bij Dalfsen. De volgende generatie vloog van 26.VII - 21.IX, op een enkele uitzondering na weer alleen in het zuidoosten. De aantallen waren steeds zeer klein.

F. J. van Oosterhout kreeg van een op 2.VI te Wijlre gevangen ♀ ± 60 eieren, die alle onbevruucht bleken te zijn. Een op 30.VIII te Gulpen gevangen ♀ legde 50 eieren, waaruit slechts 7 rupsen resulteerden, die van 13-18.X vijf mannetjes en een wijfje opleverden. Opmerkelijk slechte resultaten, die gecombineerd met de eveneens teleurstellende kweek van Vestergaard in 1971 (zie *Ent. Ber.*, *Amst.* 33: 43, 1973) de vraag doet rijzen of de in Nederland aangekomen of opgegroeide wijfjes wel een normale nakomelingschap kunnen leveren.

Vindplaatsen. Lbg.: Gulpen, Wijlre Ubachsberg, Klimmen, Voerendaal, Kunrade, Colmont, Hommert, Rijckholt, Heer, Ulestraten, Echt, Putbroek, Roosteren, Nederweert, Ospel, Tegelen. N.B.: Ravenstein. Ov.: Rechterense Veld.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 77.

2. *Colias croceus* Fourcroy. Op 3 augustus werden twee stuks bij Oostvoorne gezien (A. van der Meijden), op 31.VIII en 17.IX telkens één bij Echt (Vranken) en 20 september een ♂ bij Tegelen (Ottenheijm). In totaal dus niet meer dan vijf exemplaren!

3. *Vanessa atalanta* L. Het eerste exemplaar werd 3 april bij Amsterdam gezien (Hogenes). Op 13.IV volgden twee op Tien Gemeten en 17.IV weer twee bij Terborg. In mei slechts drie stuks. In juni werd de vlinder evenwel op bijna alle dagen gemeld, al waren de aantallen wel bijzonder klein. Hetzelfde geldt voor juli, toen ook geen enkele dag het tot 10 stuks bracht. Pas vanaf 6.VIII werden de dagtotalen wat beter en op 17.VIII werd de eerste top bereikt met 96 stuks. Daarna werd de Atalanta weer schaarser, maar begin september stegen de totalen opnieuw om op 14.IX de top van het seizoen te bereiken met 127 stuks. Na 20.IX werd de vlinder echter snel veel schaarser en reeds op 20 oktober werd de laatste te Zwartewaal gezien (R. van der Linden).

Voor zover rupsen verzameld werden, bleken ze zeer sterk geparasiteerd te zijn, wat naast het ongunstige weer een oorzaak geweest kan zijn voor de lage aantallen.

Op 20 september vloog 's avonds om 23 uur een Atalanta om een straatlantaren te Zwartewaal (R. v. d. L.).

Trek. Op 1 oktober nam Penners een fraaie trek waar te Munstergeleen tussen 10 en 12 uur. De dieren vlogen in zuidelijke richting tegen een matige zuidenwind in, niet meer dan 40 cm boven het grasland. Om de 4 à 6 minuten verscheen er één. In totaal werden in twee uur 23 stuks geteld.

Totaal aantal waarnemingen: 2150, minder dan de helft van 1973!

4. *Cynthia cardui* L. Pas op 12 juni werden de eerste twee te Montfort in midden Limburg gezien (Maassen) en een week later de derde te Keer (Van Aartsen). In juli maar twee stuks! In augustus op maar de helft van de dagen één of hoogstens enkele. September was al even slecht en voor oktober kwam maar één waarneming binnen: op 21.X een laatste te Echt (Vranken).

Totaal aantal waarnemingen: 57, wat natuurlijk biezonder weinig is.

5. *Issoria lathonia* L. Slechts één enkel exemplaar werd buiten het duingebied gemeld, namelijk op 13 april te Huizen N.H. (G. J. de Haan).

In de duinen werd de vlinder met onderbrekingen van 11 april-3 oktober waargenomen. In totaal werden 143 stuks gemeld. Blijkens de data waarop verse dieren gezien werden, moeten hier drie generaties tot ontwikkeling gekomen zijn.

6. *Acherontia atropos* L. De eerste Doodshoofdvlinder werd 11 juli te Dokkum gezien (Mollema). Enkele dagen later volgde een tweede te Oldebroek. In augustus waarnemingen op vier verschillende dagen. De merkwaardigste is die van Niesthoven. Bij het omhoog rijden van zijn auto in de garage te Duivendrecht zag hij twee maal een exemplaar zitten en even later voor de deur van zijn woning een derde. Het is mogelijk, dat dit één van de twee uit de garage geweest is, dat terzijde gezet werd om het niet te overrijden. Veiligheidshalve worden hiervoor daarom twee stuks geteld. Ook in september werden meldingen op vier dagen ontvangen. Er werden vier vondsten van rupsen opgegeven, gelijk verdeeld over september en oktober.

Vindplaatsen. Lbg.: Montfort. N.B.: Helmond. Zl.: Goes. Z.H.: Melissant, Goeree, Schiedam, Noordwijk. N.H.: Amsterdam, Duivendrecht, Den Hoorn (Texel). Gld.: Apeldoorn, Oldebroek. Fr.: Marrum, Dokkum. Gr.: Haren.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 12 vlinders en vier rupsen, wat vrij normaal is.

7. *Herse convolvuli* L. Op 7 juli twee stuks te Valkenisse (Van Aartsen) en 15 september de derde op het landgoed Hoenlo te Olst (Gerritse).

Verder werd 10.IX te Maastricht een rups gevonden, die normaal verpopte (Moonen) en 16 oktober een pas gevormde pop in een tuin te Epse (Flint).

8. *Macroglossum stellatarum* L. Op 18 en 19 juli werd telkens een Kolibrievlinder te Egmond-Binnen gezien (Br. Melkert), waarbij we maar zullen aannemen, dat het niet beide dagen hetzelfde exemplaar was. Overigens geen enkele andere waarneming!

9. *Hyles lineata livornica* Esper. Op 6 augustus werd in de Loenermark een jonge rups gevonden, die later ook verpopt is (Leffef).

10. *Agrotis ipsilon* Hufnagel. Reeds op 27 april werd in de val bij de Abdij Sion (Ov.) een afgevlagen exemplaar aangetroffen (Flint), gevolgd door een tweede op 19 mei te Noordwijkerhout (Elferink). In juni werden acht stuks op zeven verschillende dagen gemeld, de meeste in het westen van het land. Op 10 verschillende dagen in juli en acht in augustus, steeds in zeer kleine aantallen. September werd als altijd wat beter met als maximum 21 op de 16de. In oktober was het hoogste dagtotaal 10 stuks op de 11de en de twee laatste exemplaren werden al op 23.X gesignaleerd.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 166, een zeer mager resultaat.

11. *Diachrysia chryson* Esper. Van deze uitermate zeldzame immigrant werd 8 augustus een exemplaar te Zoetermeer gevangen (Blokland).

12. *Macdunnoughia confusa* Stephens. Van de eerste generatie werd geen enkel exemplaar gezien. De zomergeneratie werd van 4.VIII-17.IX op vijf verschillende plaatsen in Limburg en één in Gelderland aangetroffen, steeds in zeer klein aantal.

Vindplaatsen. Lbg.: Posterholt, Vlodrop, Herkenbosch, America. Gdl.: Beusichem.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 9, precies een kwart van het totaal van 1973!

13. *Autographa gamma* L. Pas op 11 mei werd de eerste in de val te Oosthuizen aangetroffen (Van Rooyen). Een week later volgden twee te Melissant en Alkmaar, de 19de één te Ouddorp, de 20ste twee te Herkenbosch en daarna bijna elke dag hier en daar één of twee stuks. Ook in juni en juli was de Gammauil meest vrij schaars, al kwamen vooral in Zuid-Limburg nu en dan opvallende concentraties voor (23 op 8.VI te Gulpen, 50 op 19.VI te Kunrade). Pas in augustus werd de vlinder wat gewoner met als hoogste dagtotalen 323 op 15.VIII en 333 op de 17de. Na een aanvankelijke

daling volgde in de periode 11-18.IX plotseling een zeer sterke stijging met maxima op 15 en 16.IX (1900 en 1250 als dagtotaal) om daarna weer even plotseling volkomen in te zakken waarbij de meeste dagen het niet eens tot 10 stuks brachten. Mogelijk hebben we toen een invasie uit andere gebieden gehad die hier op gunstige plaatsen een paar dagen is blijven hangen om daarna weer verder te trekken. De laatste exemplaren werden waargenomen op 24.X (twee te Oosthuizen en twee te Nunspeet) en 27.X (één te Terhole bij Hulst (M. Jansen).

Totaal aantal waarnemingen: 10600, wat voor deze soort een zeer matig jaar betekent.

14. *Autographa bractea* Den. & Schiff. Een verrassing was de vangst van één exemplaar te Ruurlo op 19 juli (Lukkien).

15. *Margaritia sticticalis* L. Eveneens een zeer goede vangst was die van een exemplaar van deze toch wel heel weinig waargenomen Pyralide te Heerde op 15 september (Wolschrijn).

16. *Nomophila noctuella* Den. & Schiff. Slechts drie waarnemingen, alle in augustus: op 15.VIII één te Melissant (Huisman) en op 16 en 25.VIII telkens één te Heerde (Wolschrijn).

17. *Plutella xylostella* L. (*maculipennis* Curtis). Op 14 en 18 mei telkens één exemplaar te Gees (Dr.) en te Melissant (beide door Huisman). Op 10 dagen in juni, maar vaak niet meer dan één exemplaar per dag. Slechts op drie dagen in juli. In augustus op ongeveer de helft van de dagen met als maximum 14 op de Brunssumer hei op de 18de. In september alleen één op de 17de te Melissant. De vlinder moet blijkbaar zeer schaars geweest zijn.

Totaal aantal gemelde exemplaren: slechts 73.

Tenslotte nog de waarnemingen van enkele vermeldenswaardige soorten.

Mythimna albipuncta Den. & Schiff. Uit het midden van Limburg werden 60 exemplaren gemeld, de eerste generatie vanaf 21.V, de tweede tot en met 20.IX (Posterholt, Vlodrop, Neeritter, Ospel, America, Belfeld, Tegelen). Buiten dit gebied alleen één op 3 september te Ruurlo (Lukkien).

Mythimna l-album L. Het eerste exemplaar al op 22 mei te Sittard (Penners), slot van de eerste generatie op 10 juli. Opvallend is vooral de vangst van een exemplaar van deze generatie op 15.VI te Oosthuizen (Van Rooyen). De tweede vloog van 28.VIII-1.X, meest in bescheiden aantal, maar niet uitsluitend in Limburg, zoals uit het lijstje van vindplaatsen blijkt. Deze zijn:

Lbg.: Epen, Gulpen, Sittard, Stein, Posterholt, Vlodrop, Ospel. N.H.: Oosthuizen. Gdl.: Beusichem, Heerde, Ruurlo. Ov.: Abdij Sion.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 84. Hiervan maar liefst 32 te Beusichem (9 van de eerste generatie, 23 van de tweede, Melchior)!

Xylaena exsoleta L. Op 15 oktober twee te Beetsterzwaag (Van Aartsen).

Hoplodrina ambigua Den. & Schiff. De eerste generatie vloog van 19.V-8.VII en werd waargenomen in Limburg, op Walcheren en op Overflakkee en te Den Haag. De uiterste data van de tweede waren 13.VIII-19.IX. Slechts één vindplaats hiervan lag boven de grote rivieren. De aantallen waren meest klein, maar Stein maakt hierop een opvallende uitzondering met 12 stuks op 14.VI en 67 en 98 op 11 en 12.IX.

Vindplaatsen: Stein, Posterholt, Vlodrop, Tegelen, America, Velden. Zl.: Zoutelande (Walcheren), Haamstede. Z.H.: Melissant, Goeree, Den Haag. Gdl.: Ooypolder.

Totaal aantal exemplaren: 386. Alle totalen na 1964 waren lager, meest zelfs veel.

Tortrix viridana L. Was weer present te Melissant, één op 24.VI, drie wijfjes op 25.VI.

Zoals bij voorbaat al voorzien kon worden, is 1974 dus geen best trekvlinderjaar geworden. Heel opvallend is dat geen enkele waarneming van *Peridroma saucia* Hb. werd ontvangen, evenmin van *Orthonama obstipata* F. Gelukkig waren er ook een paar verrassend goede vangsten.

SUMMARY

The thirty-fifth report on migrating Lepidoptera in the Netherlands in 1974 mentions the following data:

1. *Colias hyale* L. Total number 77, 16 of which were of the first generation. Most specimens were observed in the prov. of Limburg.

2. *Colias croceus* Fourcroy. Only five specimens!
 3. *Vanessa atalanta* L. Five in April, only three in May. Regularly but in very small numbers in June and July. Somewhat better in August and September. Total number 2150.
 4. *Cynthia cardui* L. First only on June 12, three specimens in that month and two in July. Rare in August and September. Total number 57, very poor.
 5. *Issoria lathonia* L. Only one specimen outside the dune area along the North Sea.
 6. *Acherontia atropos* L. 12 moths and 4 caterpillars, rather normal numbers.
 7. *Herse convolvuli* L. Three specimens!
 8. *Macroglossum stellatarum* L. Only two observations.
 9. *Hyles lineata livornica* Esper. One caterpillar.
 10. *Agrotis ipsilon* Hufnagel. First on April 27, last on October 23. Between these dates in all months, but in very small numbers. September was as usually the best month. Total number only 166.
 11. *Diachrysia chryson* Esper. One specimen of this very rare immigrant on 8 August.
 12. *Macdunnoughia confusa* Stephens. Nine specimens of the second generation, all but one in the centre of Dutch Limburg.
 13. *Autographa gamma* L. First specimen very late: May 11! Practically the whole months of June and July very scarce, better in August, suddenly locally very common between 11 and 18 September, possibly swarms from abroad. Total number 10600, very mediocre.
 14. *Autographa bractea* Den. & Schiff. One specimen on 19 July in the east of the country.
 15. *Margaritia sticticalis* L. One specimen on September 15, as a rule a very rare immigrant.
 16. *Nomophila noctuella* Den. & Schiff. Only three specimens, all in August.
 17. *Plutella xylostella* L. Distinctly rare, only 73 observations.
- On the whole a season with poor results!

ADDENDUM

From September 23 till October 13 1974 Dr. G. Kruseman, his wife and I stayed in the island of Tenerife. *Cynthia cardui* was always present, but in the first decade of October the numbers strongly increased. An invasion of very fresh specimens must have taken place from the African continent, for nowhere signs of caterpillars could be detected. This immigration was not restricted to Tenerife, but was also observed on Gran Canaria. "Nuestra isla ha sufrido estos días una curiosa — y hasta poética, diríamos — invasión de mariposas". With these words started a full-page article in "La Provincia", the local paper, in its nr. of October 13.

Dr. and Mrs. Kruseman received a letter from their daughter-in-law, who lives in Lybia, in which she also reported an explosion of fresh *cardui* specimens in the first week of October.

ADDENDUM II

Daphnis nerii L. Ede, 6.VIII.1974 (G. Smid). Ik ontving deze opgave nadat het verslag reeds gezet was, maar de vangst is te mooi dan dat ze niet bijgevoegd zou worden. De heer Smid had een Oleander aangeschaft in de flauwe hoop er *nerii* mee in handen te krijgen en ziedaar!

(One specimen of this excessively rare immigrant on a plant of *Nerium oleander*!).

Amsterdam 1010, Oude IJsselstraat 12 III.

RUILRELATIES GEZOCHT. De redactie ontving een schrijven van een Zuidafrikaanse lepidopteroloog, die contact zoekt met een Nederlandse entomoloog om materiaal te ruilen. Zijn adres is: I. R. Willem, P.O. Box 8713, Verwoerdpark, ALBERTON 1450, South Africa.